

Beteckning: _____

Akademien för teknik och miljö

Idrottslärares motiv till att använda sig av
bollaktiviteter som undervisningsform i idrott och
hälsa.

Kalle Holmberg
Ht-2012

30hp avancerad nivå

Läroprogrammet 270 hp
Examinator: Göran Svedsäter Handledare: Anna Efverström

Sammanfattning: Syftet med detta arbete är att undersöka hur idrottslärare använder sig av bollaktiviteter i undervisningen, samt att ta reda på vilka syften de har när de använder sig av det. I studien medverkade sju idrottslärare som alla undervisade på högstadiet i ett och samma län. Resultatet visar att idrottslärarna ägnar ungefär 30 % av tiden till bollaktiviteter. De sammanhang lärarna använder sig av bollaktiviteter är i lagbollssporter och lekar. Lärarna koppar bollaktiviteter till kunskapskravet i kursplanen för idrott och hälsa där det står att eleverna ska kunna delta i lekar, spel och idrotter. De anser också att eleverna lär sig samarbeta och utvecklar sin motoriska förmåga genom bollaktiviteter. En av slutsatserna av denna studie är att kursplanen för idrott och hälsa kan tolkas på olika sätt och att lärarna därför kan välja innehåll i undervisningen ganska fritt.

Nyckelord: bollaktiviteter, idrott och hälsa, kursplan, lärare

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrund.....	2
1.1.2 Begrepp.....	2
1.1.3 Lärares val av innehåll	2
1.1.4 Kursplanen för idrott och hälsa i ett historiskt perspektiv	3
1.1.5 Tidigare forskning.....	4
1.2 Teoretisk utgångspunkt.....	8
1.2.1 Läroplansteorin	9
1.3 Syfte och frågeställningar	10
2 METOD.....	11
2.1 Urval	11
2.2 Datainsamlingsmetoder	12
2.3 Procedur.....	12
2.4 Analysmetoder.....	13
3 RESULTAT	15
3.1 Hur undervisar lärare i idrott och hälsa I bollaktiviteter?.....	15
3.1.1 Sammanhang där lärarna använder sig av bollar i undervisningen	15
3.1.2 Saker lärarna tyckte var viktiga att tänka på när det gäller bollaktiviteter	16
3.1.3 Del av undervisningen som ägnas åt bollaktiviteter	18
3.2 Hur ser lärarna på bollaktiviteter i förhållande till det som står i kursplanen för idrott och hälsa?.....	18
3.2.1 Delar i kursplanen som kopplades till bollaktiviteter	19
3.2.2 Lärarnas tankar om vissa bollaktiviteter är bättre än andra	20
3.2.3 Lärarnas tankar kring bollaktivitetens nödvändighet i undervisningen.....	22
4 DISKUSSION	23
4.1 Sammanfattning.....	23
4.2 Teoretisk tolkning	24
4.3 Slutsats.....	27
4.4 Metoddiskussion	27
4.5 Förslag till vidare forskning.....	29

REFERENSER.....	30
BILAGA.....	31

1 INLEDNING

Min erfarenhet både som elev och lärare är att bollspel har varit ett dominerande inslag på idrottslektionerna. Som elev hade jag mycket bollspel i skolan men jag funderade aldrig på varför vi hade det. När jag nu tänker efter slår det mig att lärarna aldrig motiverade varför vi utövade just den aktiviteten. Ändå från mellanstadiet var det självklart att alla de vanligaste bollspelen skulle betas av. På högstadiet skulle jag uppskatta att nästan hälften av tiden ägnades åt bollspel. När jag sedan började läsa till lärare och hade praktik inom idrott och hälsa kände jag att stor del fortfarande bestod av bollspel. Min lokala lärarutbildare verkade dessutom inte ha någon tanke med att använda sig av det då det mer verkade som att han ville att eleverna skulle ha roligt. I kursplanen för idrott och hälsa är det heller inte helt enkelt att identifiera bollspelmomentet, just ordet bollspel förekommer nämligen inte en enda gång. Det står dock att eleverna skall ges möjlighet att utveckla ”komplexa rörelser i lekar, spel och idrotter, inomhus och utomhus” (Skolverket, 2011, s.51). I en undersökning gjort av Larsson & Redelius (2008) uppskattar lärarna som undervisar i de lägre åldrarna att en fjärdedel av ämnet ägnas åt bollspel. I de högre åldrarna uppskattade lärarna att en tredjedel ägnades åt detta moment. Detta var bara den tid som var planerad för bollspel, när lektioner inte var planerad på förhand hände det inte sällan att det blev bollspel även här. Larsson & Meckbach (2007) menar att det går att förhålla sig till bollspel på olika sätt. Ett kan vara att spela för att vinna matchen, det kan också vara för att det ger god koordination, för att det är nyttigt eller för att man lär sig etik och moral. De menar också att bollspel i skolan inte ska användas som det gör i verkligheten, med internationella regler. Det ska istället användas som ett medel för att utveckla eleverna (Ibid). Med detta som bakgrund är jag intresserad av att veta vad idrottslärare på högstadiet har för motivering till att använda sig av bollspel. För vilka syften och mål i läroplanen används bollspel som tillvägagångssätt?

1.1 BAKGRUND

I det här avsnittet kommer vad som stått i styrdokumenterna om bollspel genom åren att redovisas samt vad tidigare forskning kommit fram till angående bollspel. Här kommer också den teoretiska utgångspunkten för arbetet att presenteras.

1.1.2 Begrepp

I denna studie kommer ordet bollaktiviteter förekomma frekvent. Vad som menas med det är alla olika aktiviteter som har med bollar att göra. Både lärarna i denna studie och den tidigare forskningen använder begreppet bollspel. Med det menar de allt som oftast lagbollssporter som fotboll och innebandy. Lärarna använder även ordet lekar och jag sorterar in både bollspel och lekar under begreppet bollaktiviteter.

1.1.3 Lärares val av innehåll

Uljens (red.) (1997) skriver om lärarens planering på två olika nivåer. Den första nivån avser planering på en kollektiv nivå som till exempel den nationella eller kommunala läroplanen. Den andra nivån avser lärarens planering inför en viss aktivitet och det kan vara lärarens planering till exempel läsårsvis, periodvis, veckovis eller lektionsvis. Båda dessa planeringar bygger sedan på fyra centrala frågor.

Den första handlar om undervisningens mål och här måste läraren på något sätt kunna relatera de kollektiva målen till de syften denne har med undervisningen och mer specifikt till dennes pedagogiska filosofi. Ett problem som finns är lärarens antaganden om kunskapens natur inom de olika ämnesområdena samt vilka möjligheter läraren tror det finns att uppnå insikt eller färdighet på ämnesområdet. Uljens ger bland annat exempel där han frågar sig vilken kunskap man har om man kan utföra en viss gymnastisk rörelse och vad det är för skillnad mellan att kunna lösa ett matematiskt problem och att kunna resonera etiskt (s.177).

Ett annat viktigt problem som hör till lärarens planerande verksamhet handlar om valet av relevant innehåll. Uljens menar att för det första måste det valda innehållet kunna kopplas till syftet med utbildningen. Som lärare kan man inte välja vad som helst att undervisa om i samhällets skola. För det andra måste man som lärare ta hänsyn till vilka elever som ska undervisas när valet av innehåll görs. Här ingår tre olika problematiker och den första är inlärningspsykologisk, alltså hur elever lär sig överhuvudtaget. Den andra handlar om vilka förutsättningar eleven har mognadsmässigt att kunna lära sig en viss sak och den kallas för

utvecklingspsykologisk. Slutligen finns också en personlighetspsykologisk dimension vid valet av innehåll och den blir synlig genom frågan vilken identitet eleven har.

För det tredje måste innehållet väljas efter vilket kunskapsområde det ska representera. Frågor som bör ställas är om det är relevant för ämnet att välja just ett innehåll, eller finns det något annat innehåll som bättre skulle lämpa sig för det man som lärare vill belysa? Denna fråga handlar delvis om lärarens kompetens i ämnet menar Uljens. Vanligtvis skiljer vi på estetiska ämnen som till exempel bild och musik, färdighetsämnen som idrott och textilslöjd, etiska ämnen som religion och kunskapsämnen som matematik och biologi. Uljens menar att man måste avgöra hur dessa ämnesområden skiljer sig från varandra (s.177-178).

Det tredje området läraren måste planera inför en undervisningssituation är vilken representativform som ska användas. Kunskap som man får i skolan förmedlar ofta någon slags kunskap eller kompetens som finns utanför skolan. Problematiken handlar då om hur denna kunskap ska förmedlas i skolan. Uljens menar att det är en viktig fråga hur olika kunskapsområden presenteras i skolan. Problemet rent pedagogisk är hur man avgör vilken undervisningsform som lämpar sig bäst till det ämnesområde man ska undervisa i, vilka den riktar sig till, de resurser som finns att tillgå samt vad som är syftet med undervisningen (s.178).

1.1.4 Kursplanen för idrott och hälsa i ett historiskt perspektiv

I kursplanen för gymnastik i 1962 års läroplan för grundskolan (Lgr 62) står det under mål att ”undervisningen skall syfta till att utveckla laganda, självdisciplin, hjälpsamhet och ledarförmåga” (s.344). Vidare står det att man under momentet bollspel på högstadiet ska arbeta med teknik- och taktikövningar och lagspel. I årskurs 8 och 9 skall även individuella bollspel utövas. Som hjälpmedel när bollspel utövas bör det för t.ex. fotboll finnas en övningsboll för varannan elev och för basketboll en på var fjärde. Detta för att som det uttrycks ”varje elev skall bli bolltekniskt kunnig och vinna en sådan säkerhet, att han med fullt förtroende aktivt deltar i spelet” (s.348). Det är alltså stort fokus här på elevens finmotoriska förmåga och att det krävs att varje elev uppnår en särskild nivå av skicklighet för att kunna delta i det färdiga spelet.

Till 1980 års läroplan för grundskolan (Lgr 80) hade namnet på ämnet bytt namn till Idrott. Här står det bland annat under mål att ”Eleverna skall pröva många olika former av idrott. I högre årskurser bör de ges möjlighet att utveckla sin färdighet i de aktiviteter som speciellt intresserar dem samt stimuleras att planera sin egen fysiska träning” (s.90). När det gäller

bollspel och lekar ska det arbetas med teknik- taktik- och samspelsövningar. Lagspel som fotboll, ishockey, basket, handboll, bandy och rinkbandy och nätspel som badminton, tennis, bordtennis och volleyboll finns med som moment. Här står det alltså inte riktigt lika specifikt vad eleverna skall klara av i bollspelsmomentet, däremot vilka lagspel som skall finnas med i undervisningen. Eleverna får också själva välja bollspel individuellt eller i grupp efter de lokala förutsättningarna.

I Lpo 94 (Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet 1994) har ämnet återigen bytt namn och heter nu Idrott och hälsa. Under mål att sträva mot står det bland annat att undervisningen skall sträva efter att eleven ”lär känna olika former av lekar, danser, idrottsaktiviteter och friluftsliv och får fördjupa kunskaperna i några av dessa” (s.30). Det finns några mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret och ett av dem är att ”ha kunskaper i de vanligaste idrottsgrenarna samt kunna organisera och leda en idrottsaktivitet” (s.32).

I den gällande läroplanen Lgr 11 (Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011) står det under syfte bland annat att ” Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin samarbetsförmåga och respekt för andra” (s.51). Det centrala innehållet för årskurs 7-9 ska bland annat innehålla ” Komplexa rörelser i lekar, spel och idrotter, inomhus och utomhus, samt danser och rörelser till musik” (s.53). För att uppnå betyget E i slutet av det nionde gäller det att ” Eleven kan delta i lekar, spel och idrotter som innefattar komplexa rörelser i olika miljöer och varierar och anpassar sina rörelser till viss del till aktiviteten och sammanhanget” (s.55).

1.1.5 Tidigare forskning

Dominerande moment i idrott och hälsa

Den nationella utvärderingen från 2003 visar att både elever och lärare tycker att det viktigaste med ämnet idrott och hälsa är att ha roligt genom att röra på sig och att få prova på så många olika idrottsaktiviteter som möjligt samt att lära sig samarbeta. För eleverna var det minst viktigt att tävla och för lärarna att tävla och konkurrera samt att utveckla sin kritiska förmåga. Undersökningen visade också att idrott & hälsa präglas av att man arbetar

tillsammans genom bollspel och lekar men och att reflektion och diskussion sällan förekom. Detta tolkar de som att inflytandet från idrottsrörelsen, som också var starkt i Lgr 80, fortfarande är starkt i undervisningen (Skolverket, 2004).

Larsson & Redelius (2008) skriver i en artikel om vilka moment som dominerar idrottsundervisningen. Där kommer de fram till att bollspel är ett dominerande moment och då främst fotboll, innebandy, handboll, volleyboll och basket. Lärarna i studien uppskattade att ungefär en fjärdedel av undervisningen i de lägre åldrarna och ungefär en tredjedel i de högre åldrarna ägnades åt bollspel. Intervjuer med lärare indikerade att detta var den tid som var planerad för bollspel, men observationer visade att bollspel också utövades på lektioner där det inte var någon aktivitet planerad (Rønholt, 2002, citerad i Larsson & Redelius (2008)). Även om de flesta lärarna i intervjuerna hävdade att idrott och hälsa skilde sig – och borde skilja sig – från tävlingsinriktade bollspel i föreningar, verkade lärarna inte kunna kommunicera ut det till eleverna.

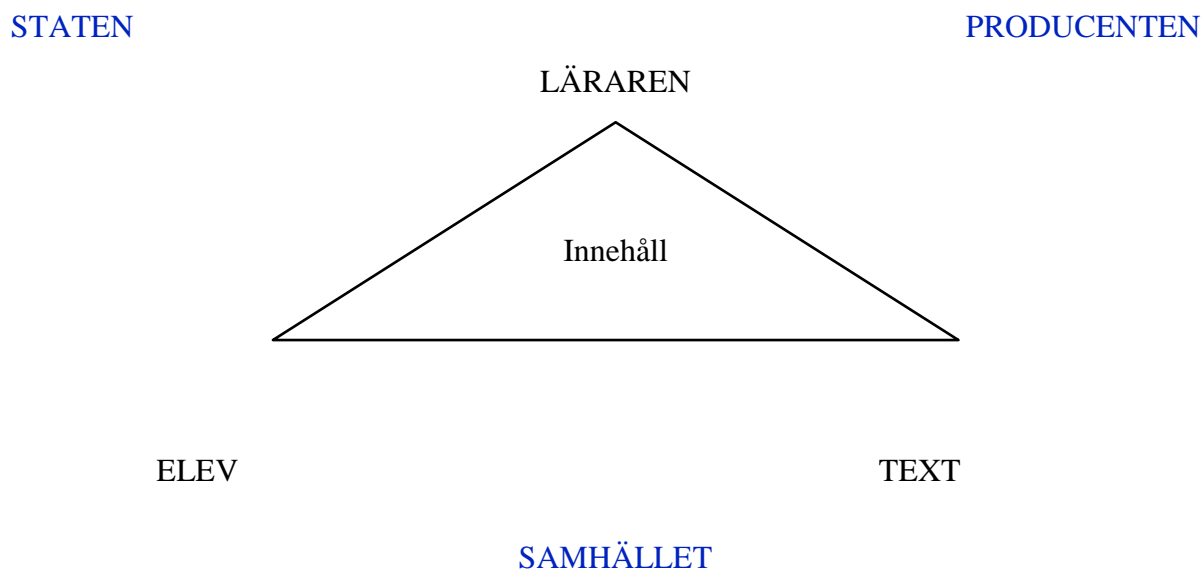
Claes Annerstedt gjorde en jämförande undersökning om idrott och hälsa mellan de skandinaviska länderna, men med fokus Sverige. Alla fyra länders läroplaner har ett brett innehållsområde men forskning visar att bollspel är den dominerande aktiviteten i Skandinavien, liksom i många andra länder (Huisman, 2004; Quennerstedt et al., 2008, citerad i Annerstedt, 2008). Aktiviteter så som dans, simning, orientering och friluftsliv nämns uttryckligen i kursplanen för idrott och hälsa, men de verkar inte vara viktiga i praktiken.

Hur kursplanens innehåll överförs i praktiken

Lundvall & Meckbach (2008) har skrivit en artikel som handlar om hur det som står i kursplanen för idrott och hälsa överförs i praktiken. Även här berättade lärarna att den vanligaste aktiviteten var just bollspel. Den svenska kursplanen för idrott och hälsa kännetecknas av ett ganska brett innehåll – något som idrottslärarna ska kunna tolka. I resultatet av denna studie finner de dock att något verkar hända i omvandlingen och överföringen av mål och innehåll som avslöjar att innehållet smalnar av. Enligt Bernsteins klassifikationsprinciper, som jag kommer gå in på närmare i nästa del, kan detta bero på en svag klassifikation av ämnet (idrott och hälsa) där lärarnas egna tolkningar spelar stor roll i omvandlingen av innehållet. Ju svagare ämnet är desto mer ”möjligt” är det att tolka

innehållet. Traditionella aktiviteter hör också till klassifikationen för ett svagt ämne och det skapar gränser som automatiskt legitimerar innehållet.

Meckbach (2004) gjorde en studie vars syfte var att undersöka hur idrottslärare talade om sitt läraruppdrag samt hur de såg på mål- och innehållsfrågor i relation till elevers lärande i idrott och hälsa. Bakgrunden till detta var att det inte funnits så mycket studier om undervisningsprocesser och vilka lärprocesser som ämnet idrott och hälsa handlar om. Hon förklarar vidare att man måste ställa sig de didaktiska frågorna varför, vad, hur, när, av vem och i vilket syfte undervisningen bedrivs när undervisningsprocessen ska analyseras. Hon menar vidare att tre olika komponenter står i fokus, nämligen läraren, eleven och texten. Texten kan till exempel innehålla lekar och danser, färdiga idrottsaktiviteter och litteratur. Meckbach (2004) presenterar sedan en modell som ser ut enligt följande:

Figur 1: Dessa tre komponenter (läraren, elev och text) skapar ett innehåll som i sin tur påverkas av staten i form av läroplaner och andra styrdokument. Dessutom påverkas det av samhället och de sociala villkor som gäller för individen och slutligen marknaden i form av vad det finns för material att tillgå.

Meckbach (2004) genomförde en kvalitativ intervjustudie där 16 idrottslärare deltog. Ett av hennes frågeområden handlade om vad idrottslärarna ansåg var viktig kunskap i idrott och hälsa och här framgick det att de äldre lärarna som medverkade i studien ansåg att det förr var mycket fokus på färdigheter och prestationer som till exempel att kunna hoppa så långt som

möjligt eller att springa så fort som möjligt. Många av lärarna hävdade att de ger eleverna olika alternativ till att träna och ser till så att de förstår vikten av en god hälsa samt att de själva kan ta ansvar för den. De flesta av lärarna ansåg också att de arbetade hårt för att få alla elever att delta i undervisningen samt för att alla ska få ett godkänt betyg. För de flesta lärarna var det också viktigt att eleverna skulle uppleva lektionerna som roliga och att de skulle hitta aktiviteter i undervisningen som de kunde utöva på sin fritid.

De lärare som undervisade på högstadiet ansåg att målet med ämnet var att eleverna skulle få en allsidig träning samt att de själva skulle kunna ta ansvar. Något som däremot inte problematiserades var lärandet i undervisningen. Genom intervjuerna som Meckbach (2004) genomförde framkom det tre huvudmål som lärarna hade med undervisningen och dessa var att eleverna skulle ha roligt, att de skulle få prova på många olika idrottsliga aktiviteter samt att de genom ämnet skulle kunna upprätthålla en hälsosam livsstil. De lärare som tyckte det var viktigt att eleverna skulle ha roligt ansåg att eleverna skulle få positiva upplevelser av fysisk aktivitet i olika miljöer.

Ett annat frågeområde handlade om ämnets innehåll. Här tyckte det flesta lärarna att ämnet hade förändrats från att vara ett prestationsämne till att vara mer hälsoinriktat. Bara några få lärare hävdade att ämnets innehåll inte förändrats utan att det fortfarande handlade mycket om bollsporter och andra fysiska aktiviteter. De flesta lärarna berättade att de försökte hitta aktiviteter där så många elever som möjligt var aktiva, vilket gjorde att det ofta blev bollspel. Flera av lärarna som undervisade på högstadiet berättade att de tränade elever i att hålla i egna lektioner och då blev det ofta någon aktivitet som de själva var bra på. Ämnets innehåll påverkas därför av lärarens planering, elevernas lektioner samt elevernas deltagande på lektionerna.

Ämnet idrott och hälsa fokuserar på kroppsrörelse och fysisk aktivitet och få lärare pratar om den andra aspekten av ämnet, nämligen hälsa och att lära sig om kroppen. Det var inte många lärare som berättade om att de undervisade i teoretiska moment eller lät eleverna själva reflektera över vad de lärt sig i ämnet.

Meckbach (2004) presenterar sedan ett avsnitt om lärarstil och pedagogisk verksamhet där hon frågar lärarna hur de planerar, organiserar och förmedlar sitt budskap. De flesta lärarna har väldigt svårt att sätta ord på vad de egentligen gör - de är inte vana vid att prata om undervisningsprocessen. Det de tar upp när de pratar om undervisningen är en beskrivning av

läsåret, elevernas medverkan och hur vissa av lektionerna genomförs. Något som de dock har svårt för, är att beskriva deras egen lärarfilosofi. Många av lärarna förklarade att de ofta involverade eleverna i planeringsarbetet och att de arbetade mycket med grupparbeten. En av lärarna gav ett exempel på att eleverna ibland fick bygga egna redskapsbanor.

Bara ett fåtal av lärarna satte deras planering av undervisningen i relation till vad som står i kursplanen för idrott och hälsa. Meckbach (2004) frågade lärarna vad de tyckte var viktigt att undervisa i och där lyfte några av lärarna fram aktiviteter som skridskoåkning, orientering, simning och dans, medan andra lärare föredrog en mångfald av aktiviteter. Centrala saker i kursplanen (lpo 94) är bland annat allsidiga rörelseaktiviteter, rörelse och rytm som en grund för kollektiva och individuella övningar samt att det finns starka kulturella traditioner i ämnet när det gäller att vara ute i naturen.

Slutligen framhöll lärarna i studien att de hade en stor variation av aktiviteter där en enskild övning eller aktivitet inte användes mer än två gånger per läsår. Däremot pratade ingen av lärarna om att de byggde på eller upprepade samma övning eller aktivitet följande lektion. Enligt Meckbach (2004) framgick det inte hur lärarna tänkte när det gäller vad eleverna ska lära sig utan de flesta pratade om att det var viktigt att eleverna på olika sätt var fysiskt aktiva under lektionerna. Det som var gemensamt för alla lärare var att de tyckte att det viktigaste med ämnet var att eleverna skulle uppleva ämnet som roligt och att de skulle få ett bestående intresse för ämnet. Något lärarna i denna intervjustudie dock hade svårt med var att formulera sig kring själva undervisningsprocessen, saker som arbetssätt, didaktiska frågor och metoder.

Som det går att se i dessa artiklar är bollaktiviteter ett dominerande moment i idrottsundervisningen. Detta beror enligt den nationella utvärderingen (2003) på inflytandet från idrottsrörelsen och enligt Lundvall & Meckbach (2008) på att kursplanen för idrott och hälsa kan tolkas på olika sätt, vilket gör att lärarens personliga tolkning spelar stor roll i valet av innehåll. I den sista artikeln framkommer det att bara några få lärare i studien satte deras planering av undervisningen i relation till vad som står i kursplanen för idrott och hälsa.

1.2 Teoretisk utgångspunkt

I denna studie kommer en läroplansteoretisk ansats användas, vilket innebär att tankar och begrepp från läroplansteorin kommer att användas som en hjälp för att senare kunna analysera och förstå det område som undersöks.

1.2.1 Läroplansteorin

Denna teori har utvecklats av Göran Linde och han har bland annat inspirerats av Ulf Lundgren och Basil Bernsteins ramfaktorteori (Ekberg 2009, s 66).

Linde menar att det svenska ordet "läroplan" syftar till styrdokumentet som finns i skola. Curriculum däremot, som är ett anglosaxiskt begrepp, syftar både till styrdokument och det faktiskt genomförda stoffurvalet som genomförs av lärare i praktiken. På grund av detta väljer Linde att använda sig av det svenska ordet läroplan med den innebörd som curriculum har (Linde, 2006, s. 5). Även i detta arbete kommer den bredare meningen av ordet läroplan att användas.

Ordet läroplansteori definieras som att teorin i bred mening behandlar vad som blir till innehåll i organiserad undervisning. Läroplansteorin syftar alltså till att besvara frågan varför vissa kunskaper blir utvalda och räknas som giltig kunskap. (Linde, 2006, baksidestext).

Linde har tre arenor för urvalsprocesser, som är denna teorins utgångspunkt. Dessa tre är formulering, transformering och realisering. Formuleringsarenan omfattar styrningen av skolan, alltså den formulerade läroplanen och de premisser som gäller för den (Ekberg, 2009, s. 74). Enligt Linde (2006) innehåller denna vilka ämnen som ska finnas med i skolans verksamhet, tillfördelning mellan ämnen samt innehåll och mål för dessa. I transformeringsarenan modifieras den formulerade läroplanen och undervisningens innehåll planeras (Ibid). Linde (2006) menar att läraren här är en huvudaktör genom att utforma sin uppgift på sitt sätt, vad de tycker förväntas, hur stort kunnande de har samt vilka yttre villkor som gäller. När det gäller transformeringsarenan skriver Linde att det också finns andra aktörer som till exempel elever, skolledare och även staten. Realiseringsarenan är den arena som behandlar det som verkligen sker i undervisningen, som det blir när innehållet blir till verklighet. (Ekberg, 2009). Detta blir som ett verkställande menar Linde (2006) och i det ingår hur lärarna iscensätter det hela och elevernas verksamhet. Även det som eleverna lär sig och uppfattar i verksamheten.

Ett begrepp som är återkommande i läroplansteorin är avgränsning, som också benämns som classification. Detta begrepp avser en viss företeelses avgränsning och när det gäller skolans värld kan man säga att det handlar om hur pass styrt ett visst ämne är baserat på till exempel dess tradition och i vilken miljö undervisningen bedrivs. Matematik är ett ämne som brukar

anses ha en stark avgränsning. Vad man menar med det är att det är lätt att se när ämnets innehåll faller ur ramen för vad som egentligen ska behandlas. Ett ämne som däremot kan anses ha svagare avgränsning är samhällskunskap. Detta gör att en diskussion i klassen kan ses som giltig kunskapsförmedling, även om den skulle ha många utvecklingar Linde (2006). Linde menar också att ämnen med stark avgränsning har tydliga gränser för vilken kunskap som kan anses höra till ämnet, medan ämnen med svag avgränsning gör det möjligt att göra en personlig och mer fri tolkning.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka vilka motiv idrottslärare har till att använda sig av bollaktiviteter i undervisningen. Forskning visar att stor del av undervisningen i idrott och hälsa ägnas åt bollaktiviteter och jag vill genom detta arbete ta reda på hur det används som undervisningsform och vilka syften de har med aktiviteten. I kursplanen för idrott och hälsa står det inget om att man måste använda sig av bollar i undervisningen.

Hur undervisar lärare i idrott och hälsa i bollaktiviteter?

Hur ser lärarna på bollaktiviteter i förhållande till det som står i kursplanen för idrott och hälsa?

2 METOD

I detta avsnitt kommer jag att presentera hur jag gått till väga i arbetet med hjälp av urval, datainsamlingsmetoder, procedur och analysmetoder. I urval kommer vilka och hur många lärare som deltagit i undersökningen, samt varför de valts ut att presenteras. Sedan kommer vilka metoder som använts redovisas och motiveras. I proceduravsnittet kommer jag att beskriva hur jag gått tillväga från början till slut och slutligen kommer jag att redovisa hur jag analyserat och bearbetat det insamlade materialet.

2.1 Urval

I studien medverkade sju idrottslärare som alla undervisade på högstadiet i ett och samma län, vilket valdes av praktiska och geografiska skäl. Anledningen till att just högstadielärare valdes att intervjua är för det första att det är där jag har för avsikt att undervisa i framtiden. För det andra för att tidigare forskning visar att det är just i grundskolans senare åldrar det utövas mest bollaktiviteter. Det var dessa två anledningar som gjorde att det för mig var mest intressant att utföra studien på högstadieskolor. Ett krav jag hade var att lärarna skulle vara behöriga i ämnet idrott och hälsa. Detta för att vissa av mina frågor utgår från kursplanen i idrott och hälsa och är lärarna utbildade anser jag att chansen är större att de är insatta i den än om de inte hade varit det. Tanken var från början att intervjua två lärare från fyra olika rektorsområden i en och samma kommun, alltså totalt åtta lärare. Detta för att få en geografisk spridning i den valda kommunen. Här fick jag dock tänka om när det var svårare än jag trodde att få tag på lärare. Jag ville också ha en spridning på hur många år lärarna varit verksamma inom yrket, detta för att öka chansen till att få en variation av åsikter. Lärarna kontaktades via mail som jag hittade på kommunens hemsida. Detta mail skickades ut till sammanlagt tio lärare. På vissa skolor framgick det inte vem som var idrottslärare och då skickades istället ett mail till rektorn för att få reda på vem som var det. Det mailet skickades till fem rektorer varav två av dem svarade. Lärarna valdes sedan ut efter vilka som svarade på mailet och var villiga att ställa upp på en intervju. Totalt deltog sju lärare fördelade på sex olika skolor i kommunen. Lärarna som deltagit i studien är följande:

Lärare 1: 13 år i yrket

Lärare 2: 15 år i yrket

Lärare 3: 10 år i yrket

Lärare 4: 7 år i yrket

Lärare 5: 15 år i yrket

Lärare 6: 4 år i yrket

Lärare 7: 1 år i yrket

2.2 Datainsamlingsmetoder

Trost (2010) skriver att valet av metoder beror på vad syftet med undersökningen är. Om man i en undersökning är ute efter att ta reda på exempelvis hur många, hur ofta eller hur vanligt något är lämpar sig en kvantitativ studie bäst. Är man däremot ute efter att förstå människors sätt att tänka och resonera och man vill få en mer fördjupad förståelse för ett ämne är en kvalitativ studie mer lämpad. Jag valde att rikta min studie mer åt det kvalitativa hållet och enligt Johansson & Svedner (2010) är syftet med den att försöka få den intervjuade att komma med så uttömmande svar som möjligt. Därför måste frågorna vara utformade på sätt att intervjupersonen har möjlighet att ge just det. Johansson & Svedner (2010) skriver vidare att ”eftersom t ex pauseringar, tonfall och avbrutna meningar kan vara viktiga för att förstå det som sägs, brukar man ofta spela in dessa intervjuer på band för att sedan skriva ut dem ordagrant, helt eller i vissa delar.” (s.35). Detta är något även jag gjort och det kommer jag beskriva närmare i analysmetoder.

2.3 Procedur

I mailet som skickades ut till idrottslärarna presenterade jag mig och berättade om mitt examensarbete. Jag förklarade vad arbetet handlade om och försäkrade dem om att de skulle vara anonyma i mitt arbete, samt om de var villiga att ställa upp på en intervju. Eftersom det i vissa fall inte framgick vem som var idrottslärare på skolan skickades istället ett mail till skolans rektor för att ta reda på detta. Även där presenterade jag mig och förklarade vad jag gjorde. Eftersom långt ifrån alla lärare jag skickade mail till svarade valdes de som svarade och var positiva till att ställa upp ut för intervju. Tid och plats för intervjun bestämdes så att det passade båda parter.

Intervjufrågor började formuleras när det var klart med några intervjuer. Eftersom en kvalitativ ansats valts formulerades frågeområden snarare än färdiga frågor (se bilaga). En provintervju genomfördes vilket resulterade i några små justeringar gjordes. Efter det fastställdes vilka frågeområden som skulle användas i intervjuerna.

Intervjuerna ägde rum på skolan där lärarna undervisade. Lärarna fick själva bestämma vart på skolan intervjun skulle äga rum. Enligt Johansson & Svedner (2010) är det viktigt att den intervjuade känner förtroende för den som intervjuar och respekterar syftet med intervjun. Därför klargjordes syftet med intervjun ytterligare en gång och nu tydligare än i mailet. Johansson & Svedner skriver också att det är viktigt att de intervjuade får vetskap om att ingen som läser det färdigställda arbetet kan lista ut vem det är som blir intervjuad. Detta klargjorde jag också. Jag berättade vidare att jag hade för avsikt att spela in intervjun på min telefon, vilket var något alla de intervjuade accepterade. Slutligen berättade jag att eftersom intervjun var frivillig hade de rätt att avbryta den när de ville, i fall de skulle känna sig pressade eller så.

Under alla intervjuerna fanns min mobiltelefon med, som användes för att spela in intervjun på. Jag hade också ett anteckningsblock, där mina frågeområden stod nedskrivna. Under intervjun antecknades det ingenting då jag ansåg att det skulle ta fokus från själva samtalet, att risken för att jag skulle komma av mig skulle bli större. Istället koncentrerade jag mig helt på vad intervjupersonen sade för något, så att jag kunde ställa följdfrågor. Johansson & Svedner (2010) hävdar att om intervjuaren är lite nervös tenderar han eller hon ha svårt att tolerera tystnad och det gör att man lätt fyller på med en fråga som riskerar att bryta den intervjuades tankebanor. Därför bör man som intervjuare använda sig av tystnad som frågemetod, alternativt ställa frågor som hjälper den intervjuade att utveckla sina resonemang. Detta var något jag försökte göra, använda mig av tystnad som frågemetod. Ibland märkte jag dock ganska snabbt att intervjupersonen var färdig med sin utläggning och då ställde jag nästa fråga istället, men ibland kunde jag vara tyst ett tag och låta intervjupersonen fundera vidare. När intervjun var klar tackade jag för att de ställde upp och många av lärarna sade att det bara var att höra av sig om jag hade några fler frågor.

2.4 Analysmetoder

Efter att intervjuerna genomförts analyserades det material jag fått fram genom dem. Enligt Trost (2010) finns det inget rätt eller fel sätt att göra det på. Han skriver att ”det vore helt galet att försöka tala om hur man skall göra” (s. 147). Han menar vidare att man som forskare måste använda sin fantasi och kreativitet. Någoting som dock går att göra, menar Trost (2010), är att dela in denna del i tre steg. Först samlar man in data genom kvalitativa intervjuer och sedan ska man analysera det man samlat in. Detta görs genom att man läser igenom det som skrivits ut från intervjuerna upprepade gånger och försöker tänka tillbaka på

vad man hörde och såg under intervjuerna. Det tredje och sista steget är att det material man fått in ska tolkas och det görs genom de teoretiska verktyg man har tillgång till.

Efter att mina intervjuer var genomförda lyssnades de igenom och skrevs ned ordagrant i sin helhet. När intervjuerna sedan var transkriberade försökte jag hitta de centrala delarna i intervjuerna, de delarna som skulle kunna svara på mina frågeställningar. För att hitta dessa delar lästes transkriberingarna igenom noggrant, så att jag inte skulle missa någon viktig information.

Jag sorterade sedan in de centrala delarna, i form av citat, från varje intervju till det frågeområde det hörde till. På så sätt fick jag en bra överblick över vilka utsagor som hörde till vilket frågeområde. Detta sammanställdes sedan så att det gick att se lärarnas utsagor om varje frågeområde. Jag utgick sedan från mina frågeställningar och sorterade in frågeområdena till vilken frågeställning de tillhörde. Detta resulterade i tre frågeområden till varje frågeställning som i resultatdelen fungerade som underrubriker till frågeställningarna.

I resultatdelen används citat från lärarna för att belysa frågeställningarna. Det används även förklarande text till citaten för att förtydliga vad lärarna menar med deras utsagor. I vissa fall har citaten kortats av och då kan det vara svårt att förstå vad lärarna menar med deras utsagor. Därför har en egen tolkning gjorts som grundar sig i delar av intervjun som inte finns med i form av citat.

3 RESULTAT

I detta avsnitt kommer resultatet från de intervjuer som genomförts att presenteras. Detta avsnitt har delats upp i två delar där del ett behandlar frågeställningen om hur lärarna undervisar i bollaktiviteter och del två hur lärarna ser på bollaktiviteter i förhållande till det som står i kursplanen för idrott och hälsa. Varje frågeställning har sedan tre teman som fungerar som underrubriker för att tydliggöra resultatet.

3.1 Hur undervisar lärare i idrott och hälsa i bollaktiviteter?

3.1.1 Sammanhang där lärarna använder sig av bollar i undervisningen.

Här delade i stort sett alla lärarna upp bollmomentet i två delar; lekar och bollspel, där bollspel handlar om de traditionella lagidrotterna som fotboll och innebandy. De nyss nämnda lagidrotterna tillsammans med handboll, basket och volleyboll var de som lyftes fram som något som användes i undervisningen av i princip alla lärarna. De flesta hade även detta som ett eget arbetsområde. En av lärarna berättade dock att fotboll var något denne undvek så mycket som möjligt.

(...) antingen så älskar man det eller så hatar man det som elev (...) och dom som älskar det, visst ska dom få chansen att vissa att dom är duktiga för mig, i fotboll, det är det många som vill göra, och det ska dom få göra också men...det är inte många tillfällen på ett läsår, som vi tar fram en fotboll, det är det inte. (Lärare 1)

Samme lärare berättade också att bollaktiviteter kunde komma in i undervisningen om eleverna tröttnat på den aktivitet som egentligen var planerad.

Sen kan det komma in boll i undervisningen, till exempel om man känner att den aktiviteten man har haft, börjar dom bli lite less på. Då försöker jag bryta så att dom inte ska ha en negativ...negativ upplevelse av den aktiviteten, då kan jag bryta så kanske man kör killerball eller dodgeball eller mattkull eller något sånt här, sista minuterna av gympan...som dom allra allra flesta tycker är kul (Lärare 1)

Denne lärare menade att på detta sätt får eleverna en positiv bild av lektionen efter som den avslutas med något de flesta tycker är roligt.

När det gäller lekar så specificerade vissa av lärarna vilka slags lekar de brukade använda sig av. Lärare 3 och 4 berättade att det var i uppvärmningslekar de använde sig av bollar men lärare 4 berättade också att han hade lekar och spel som ett eget arbetsområde. En av lärarna lyfte även fram fördelar med lekar gentemot bollspel.

(...) utan kanske även i lekar..så att alla kan vara delaktiga så mycket som möjligt, eftersom i lagsporter kan det väl oftast bli att man, några kan falla bort men att man kan ha bollar med i lekar där alla får chansen att vara med och delta. (Lärare 7)

Läraren menade att det i bollsporter ofta är några elever som dominerar och att alla elever inte ens får röra bollen. I lekar blir fler elever aktiva menade han.

En av lärarna hänvisade till kursplanen för idrott och hälsa när han talade om bollar i undervisningen.

(...) i den nuvarande kursplanen som vi har lgr 11, där finns det ju ett E-krav på E-nivå att du ska kunna delta i spel och lekar, och då är det fritt fram för idrottslärare att välja vilka spel och lekar man använder. Här på våran skola så spelar vi dom klassiska bollspelen, genom hela högstadiet, så att dom är lite förtrogen med det när dom slutar nian, och då pratar vi innebandy, vi pratar basket, vi pratar fotboll...volleyboll...ja det är dom vanligaste, dom använder vi oss av (Lärare 5)

Denna lärare menade att det nödvändigtvis inte behöver vara bollaktiviteter som används i spel och lekar, men att han väljer det eftersom han anser att det är något eleverna ska behärska när dom slutar högstadiet.

3.1.2 Saker lärarna tyckte var viktiga att tänka på när det gäller bollaktiviteter.

Här fick jag många olika svar av lärarna då alla uppgav olika saker som de tyckte var viktigt. En röd tråd är dock att många av lärarna pratade om att eleverna skulle känna glädje med momentet och att de skulle få lyckas.

(...) lära sig, samarbete, lära sig ta hänsyn och visa att man kan ha kul med boll även om det inte är ett renodlat bollspel, som vi kallar bollspel då, som kan vara en bollsport då egentligen...(Lärare 2)

En annan lärare är inne på samma linje men han pratar också om att inte släcka elevernas motivation redan innan lektionen.

vi varvar, om man pratar om bara bollspel så varvar vi färdiga bollspel, som redan finns som jag nämnde då volleyboll och det här, med andra bollspel som är mer lekbetonade just för att..sitter det 25 elever på läktaren, och jag säger ”nu ska vi spela fotboll”, precis när jag har sagt det, då släcker jag lite motivationen och intresset hos alla dom som vet, alla vet ju vad fotboll är, och dom kan direkt sortera in sig själv i ”är jag bra eller dålig på fotboll”, men däremot om jag säger ”nu ska vi spela...ja...nu ska vi joxa boll, det är ett spel som jag har kommit på, ja då är det väldigt många fler av dom, som inte är så bra på dom klassiska bollspelen som..fortfarande har lusten kvar och kan börja från noll när vi, när jag presenterar leken. Så nånstans..där så tycker jag väl det viktigaste är, att försöka hitta en nivå som passar dom flesta (Lärare 5)

Denna lärare berättade att han brukar modifiera de traditionella bollspelen så att alla elever kan vara med och delta. Fotboll, som han tog som exempel, behöver inte utövas som fotboll gör i verkligheten menade han.

Ett annat sätt att få eleverna att känna glädje med momentet var, enligt två lärare, att dela upp klassen. En av lärarna sade att han, för att varje elev ska få ut något av lektionen, brukar anpassa grupperna utifrån vilken nivå eleverna ligger på. En annan lärare var mer specifik i sin beskrivning.

Kanske när man sätter ihop grupper och lag att...man tänker på dom som kanske är lite mer bollvana att dom får vara tillsammans, och dom som är lite mer bollovana eller försiktiga, att dom är tillsammans..för att dom ska våga ta emot en passning eller passa. Och lika som när man ska dela upp och ska spela olika bollspel att man delar in dom som är vana bollspelare dom får vara för sig, dom mer ovana får vara för sig, det brukar funka bäst tycker jag, istället för att blanda vana och ovana. (Lärare 3)

Denna lärare ansåg att detta var det bästa sättet för att få alla elever aktiva. Blandar man bollvana elever med ovana kan det lätt bli några elever som blir dominant ansåg hon. Att få eleverna att visa respekt för varandra var något som en av lärarna betonade som allra viktigast när det gäller att undervisa i bollspel.

Ehh det absolut viktigaste är att i genomgången trycka på att visa respekt för varandra. Det är A och O för mig i undervisningen, att man är övertydlig i hur man kastar bollen, om man nu ska kasta en boll, kasta prick på någon, alltså killerball...att är det det här avståndet mellan oss behöver jag inte dra det hårdaste jag kan utan det räcker att man duttar iväg så här, och dom som inte fixar den respekten, dom har inte högre betyg hos mig heller. (Lärare 1)

Detta var också något de flesta elever anammade enligt läraren, eftersom alla elever visste att detta var något läraren tyckte var viktigt att behärska för att uppnå ett högt betyg.

3.1.3 Del av undervisningen som ägnas åt bollaktiviteter

Här fick lärarna uppskatta ungefär hur stor del av undervisningen som ägnades åt bollrelaterade moment. Det visade sig att de flesta uppgav ungefär samma procentsats då de ägnade mellan 20 och 35 % av tiden till bollspel, medan två av lärarna uppgav att de ägnar 10 respektive 60 % av tiden till olika bollaktiviteter. Några av lärarna uppgav att den planerade tiden för bollaktiviteter egentligen var mindre, men att det ibland kunde förekomma bollaktiviteter även på lektioner då det inte var den planerade aktiviteten, eller då inte någon aktivitet alls var planerad. En av lärarna berättade att hon inte hade med så mycket bollaktiviteter i planeringen. Detta för att eleverna ibland själva får hålla i lektioner.

På grovplaneringen har jag väldigt lite, kanske bara två veckor per termin, så har jag bollspel och då spelar vi fotboll, basket och så vidare, för att eleverna har elevledda lektioner, och då har jag som erfarenhet att dom flesta väljer fotboll, basket, volleyboll och så vidare så att, då väljer jag ju inte det så mycket då väljer jag någonting annat för att, dom här lektionerna kommer att handla om det så. (Lärare 6)

En annan anledning till att denna lärare inte använde sig av så mycket bollaktiviteter var att hon upplevde det som att tjejerna blev mindre aktiva på de lektionerna, medan killarna blev mer dominanta.

3.2 Hur ser lärarna på bollaktiviteter i förhållande till det som står i kursplanen för idrott och hälsa?

3.2.1 Delar i kursplanen som kopplades till bollaktiviteter.

Även här hade lärarna olika åsikter om vad man kunde koppla till kursplanen när det gäller bollaktiviteter. Det går dock att identifiera två olika delar i kursplanen som lärarna hänvisade till.

Lekar, spel och idrotter

Tre av lärarna hänvisade till denna del av kursplanen, att eleverna ska kunna delta i lekar, spel och idrotter. En av lärarna som pratar om denna del anser också att man egentligen inte behöver använda bollar.

Det är det här lekar...kunskapskrav där står det lek, spel och idrotter där kommer ju mycket...med boll in. Fast mycket skulle man ju kunna dom kan ju uppnå dom här kunskapskraven utan att ha boll med också det finns ju många lekar och spel, som inte är boll med...det är enkelt att ha boll, dom tycker ju att det är kul, många tycker att det är kul, inte alla, men många. (Lärare 3)

Denna lärare tyckte det var viktigt att eleverna känner glädje i ämnet och eftersom många elever tycker det är roligt använde hon sig av bollaktiviteter, som hon sedan sorterade in under kunskapskraven där det står att eleverna ska kunna delta i lekar, spel och idrotter. En annan lärare tar det ännu längre och menar att lekar, spel och idrotter är den enda del i kursplanen som man kan använda sig av bollaktiviteter till.

(...) allt som oftast så hamnar ju bollspel under..ja just den här meningen att delta i..i lek, spel och idrotter, och där så står det ju att man är antingen till viss del tror jag, förtrogen med..ja så det här, eller så är man...ja det finns en gradering, från E till A..men, men själva rubriken, själva skriften den är ju så, det finns inget annat och hänvisa till i kursplanen (...) (Lärare 5)

Samma lärare ansåg också att man i bollaktiviteter kan väva in många andra kunskaper och han tog även upp en annan aspekt.

(...) alltså i ämnesområdet bollspel kan du ju väva in kunskaper..alla möjliga kunskaper, och inte bara kunskaper du tränar din fysik, du tränar din balans, du tränar din grundmotorik, du kan träna samarbete...och sen är det ju en kulturell aspekt av det hela, att i Sverige har vi spelat fotboll i många år, och då kan man tycka att det är en..ja..vi har

ett kulturarv som handlar till viss del om fotboll och då är det bra om man känner till vad fotboll är för nånting...fenomenet fotboll, vad det är för nåt. (Lärare 5)

Denna lärare tycker alltså att det går att väva in många andra kunskaper i bollaktiviteter som kan kopplas till andra delar av kursplanen. Han anser även att det i Sverige finns en kulturell aspekt när det gäller bollspel och att det därför är bra om eleverna känner till hur det utövas.

Samarbete och motorik

Tre av lärarna tog upp samarbete och motorik som två anledningar till att använda sig av bollaktiviteter på idrottslektionerna. En av lärarna betonade samarbete som särskilt viktigt.

Ja inte så mycket själva liksom...mer samarbete. Samarbete, kunna hantera bollen, lite motorik kan man ju se hur dom...och även det här med fairplay är ju viktigt, just när man spelar fotboll och så vidare att dom inte..och mycket samarbete att man ser att dom verkligen inte kör sitt race utan dom, samarbetar med dom andra. (Lärare 6)

En av de andra lärarna lyfte särskilt fram den motoriska utvecklingen hos eleverna som en anledning till att använda sig av bollaktiviteter.

(...) det främjar motoriken just kanske med att man får in med kast och..lite andra grejer så att..man kan koppla det till läroplanen (...) när jag använder mig av det så försöker jag anpassa det så att det passar in på...det här med den motoriska utvecklingen. (Lärare 7)

Slutligen ansåg en av lärarna att man kan koppla bollaktiviteter till det mesta som står i kursplanen, utom de moment som nämns vid namn.

Ja allting egentligen, ja inte ja...tittar du på simning och sånt där kan du ju inte uppnå det men du får ju med väldigt mycket i bollspelen men det får du ju med på många andra..många andra aktiviteter också...kan jag tycka...så att du får ju med det mesta så att säga...kan jag tycka...men det får du ju som sagt på...jag menar musik och rörelse får du ju inte heller med på den biten men, men på musik och rörelse får du ju med mycket som ingår i bollspel också...så det går ju lite hand i hand, allting inom idrotten tycker jag går hand i hand ganska mycket på, om man tittar på styrdokumentet (...) (Lärare 2)

3.2.2 Lärarnas tankar om vissa bollaktiviteter är bättre än andra.

Här fick jag också många olika svar av lärarna. Något som många dock var inne på var att de inte ansåg att det var någon skillnad på de olika bollspelen. En lärare berättade att han brukar ha lagbollspel som en bedömningsgrund och att han inte bedömer eleverna i varje enskilt bollspel.

Näe, jag brukar när jag bedömer elever så brukar jag liksom ha bollspel som ett, och då tänker jag lagbollspel, som en bedömningsgrund, precis som att jag bedömer orientering, simning alltså, andra delar så brukar lagbollspel också vara en del där jag bedömer (...)
(Lärare 4)

En annan lärare var inne på samma linje, men han anser också att eleverna ska känna till de olika bollspelen och veta vad de går ut på.

Näe alltså..syftena är väl ganska mycket det samma, däremot så kan man ju...jag tycker ju att man ska känna till, alltså känna till vissa utav dom här klassiska bollspelen, sen hur mycket man utövar dom är en annan femma men du ska veta att det är nåt som är basket och ungefär hur det går till (...)
(Lärare 2)

En av lärarna lyfte inte fram någon särskild bollaktivitet som var bättre än någon annan, däremot skiljde han på vad det tränas på i olika bollaktiviteter.

(...) alltså spelar du fotboll så är det ju koordinationen mellan, ja öga, och hjärna och fot...spelar du handboll, och till viss del innebandy, och basket och volleyboll, ja då är det ju, då ska ju signalen gå till, mycket mer till händerna..så att så skiljer ju det sig åt.
(Lärare 5)

När detta område diskuterades pratade de flesta lärarna om de traditionella lagidrotterna. En av lärarna lyfte dock fram bollekar som en aktivitet där det var lättare att få med alla eleverna.

jag skulle vilja säga kanske att i lagsporter så om man till exempel spelar fotboll, innebandy, basket, då kan det ju alltid bli den här faktorn att..det blir två i laget som inte får några passningar eller som inte..kommer med i spelet på grund av kanske att andra, vissa andra..tar för sig, eller tar för sig är bra men att man bara går sin egen väg och inte använder sig av hela laget till exempel det kan ju bli en liten..negativ faktor just på lagsport då, där det kan bli en svårighet, det kan även bli i lek också men..där känner jag

att det kan vara lättare att få med alla och delta..ja, lättare, så att ingen hamnar utanför.
(Lärare 7)

3.2.3 Lärarnas reflektioner kring bollaktivitetens nödvändighet i undervisningen.

Detta var något som några av lärarna reflekterade över under intervjun, att bollar egentligen inte behöver användas alls i undervisningen. En av lärarna lyfte fram att det är väldigt viktigt att eleverna känner glädje i ämnet och att det också kan ses som en anledning till att använda sig av bollaktiviteter.

(...) men man skulle ju kunna...ta bort alla bollspel och ändå kunna följa, följa läroplanen...det skulle man kunna göra, utan problem...sen så handlar det också om att man...man vill göra en undervisning som...många elever tycker om, och tycker är kul och finner glädje i...och det tycker jag också man ska beakta, att glädje är viktigt. (Lärare 1)

Han utvecklar sedan sitt resonemang genom att dra en parallell till ett annat ämne.

(...) sen vet jag ju om också att många elever...finner absolut ingen glädje i att ta in en boll i undervisningen...men det är ju många elever som inte finner någon glädje i att räkna geometri också...så att...det kommer man aldrig ifrån...men det är väl framför allt det.
(Lärare 1)

En annan lärare menade att det är få moment som är specificerade i kursplanen och att man som lärare kan välja ganska fritt vad man vill ha med i undervisningen.

du kan inte hitta nånstans och nånting om bollspel och det kunde du inte i Lpo 94 heller...det enda som står klart utskrivet det är ju friluftsliv (...) det minsta jag ska undervisa om, det är ju det som står i kursplanen, sen kan jag använda mig av massor med andra saker som jag tycker är vettiga (Lärare 5)

Denna lärare menade att kursplanen för idrott och hälsa är ganska tolkningsbar och att man som lärare fritt kan välja vilket innehåll man tycker är relevant. Det är egentligen bara de få moment som står utskrivet i kursplanen för idrott och hälsa som verkligen måste finnas med menade han.

4 DISKUSSION

Detta avsnitt kommer innehålla en sammanfattning där de viktigaste delarna i resultatet lyfts fram. Därefter kommer resultatet att diskuteras utifrån tillförlitlighet, mina frågeställningar, det teoretiska ramverk jag använt mig av samt det jag tagit upp i bakgrunden.

4.1 Sammanfattning

Resultaten visar att de flesta lärarna delar upp bollmomentet i två delar; bollspel och lekar. Med bollspel menas de traditionella lagbollsspelen som fotboll, innebandy, handboll, basket och volleyboll. Dessa lagbollspel var något som de flesta lärarna berättade att de använder sig av i undervisningen. Få lärare specificerade vilka bollekar de brukar använda sig av, men två av lärarna berättade att det var i uppvärmningslekar de använder sig av bollar.

Det lärarna tyckte var viktigast att tänka på när det gäller bollaktiviteter var främst att undervisningen var utformad så att eleverna känner att de lyckas och att de känner glädje i aktiviteterna. Ett sätt att göra detta på var enligt en av lärarna att inte släcka elevernas motivation redan innan en lektion börjat. Istället för att säga att lektionen kommer att handla om fotboll tyckte han att man kunde kalla det något annat för att inte släcka motivationen hos de som vet med sig att de är dåliga på fotboll. Några andra lärare berättade att de brukar dela upp klassen så att de som är mer bollvana får spela för sig och de som inte är så bollvana får spela för sig. En av lärarna tryckte också på att det är viktigt att eleverna visar respekt för varandra och inte till exempel kastar eller sparkar bollen för hårt när bollaktiviteter utövas.

När lärarna fick uppskatta hur stor del av undervisningen som ägnas åt bollaktiviteter framkom det att de flesta av lärarna ägnar mellan 20 och 35 % åt det. Det var dock två lärare som uppgav annorlunda siffror. En av lärarna berättade att cirka 10 % ägnas åt bollaktiviteter och en av lärarna trodde på ungefär 60 %.

Lärarna i undersökningen berättade också om vilka syften och mål i kursplanen de anser kan uppnås genom bollaktiviteter. Här framkom två olika delar i kursplanen som lärarna hänvisade till. Tre av lärarna hänvisade till delen där det står att eleverna ska kunna delta i lek, spel och idrotter. En av dessa lärare ansåg också att det är den enda del där man kan få in bollaktiviteter. Några andra lärare pratade om ord som samarbete och motorik. En av lärarna

tyckte att man kan uppnå det mesta som står i kursplanen med bollaktiviteter, utom moment som simning och friluftsliv som står uttryckligen. Denna lärare tyckte generellt att det mesta går hand i hand i idrottsundervisningen.

Det var inte många av lärarna som tyckte att någon bollaktivitet var bättre än någon annan för att uppnå målen i kursplanen. En av lärarna lyfte dock fram bollekar efter som denne ansåg att det är lättare att få alla elever delaktiga då. Vid lagbollspel blir det lätt att några få elever sticker ut och andra hamnar i skymundan ansåg han. En annan lärare pratade om att man tränar olika saker i de olika bollaktiviteterna. Spelar man handboll är det koordinationen mellan öga och hand som tränas och spelar man fotboll är det koordinationen mellan öga och fot.

Lärarna i undersökningen reflekterade också över om bollaktiviteter egentligen behövs i undervisningen. Många av lärarna ansåg att man skulle kunna ta bort bollmomentet helt och ändå kunna följa kursplanen. En av lärarna tyckte dock att glädje är något man inte ska underskatta och eftersom många elever tycker det är roligt med bollaktiviteter har han med det i sin undervisning. En annan lärare ansåg att det som står i läroplanen är det minsta man som lärare ska undervisa om och att man sedan kan välja själv vad som är viktigt för eleverna att lära sig.

4.2 Teoretisk tolkning

Den första frågeställning handlade om hur undervisningen i bollaktiviteter går till rent praktiskt. I snitt så ägnade idrottslärarna i min studie ungefär 30 % av undervisningstiden åt bollaktiviteter och även i många av de vetenskapliga artiklarna kommer författarna i sina undersökningar fram till att det är mycket bollspel i skolan. Larsson & Redelius (2008) intervjuade också idrottslärare på högstadiet i sin studie och där kom de fram till att ungefär en tredjedel av undervisningstiden ägnades åt bollspel, vilket är ungefär samma siffra som jag fick fram. Idrottslärarna som deltog i studien av Larsson & Redelius uppgav att fotboll, innebandy, handboll, volleyboll och basket var de bollaktiviteter som var vanligast förekommande. Dessa var även i min studie de vanligast förekommande bollaktiviteterna då de flesta lärarna berättade att de brukar ha med alla dem i undervisningen.

I den nationella utvärderingen från 2003 kom det fram att det viktigaste med ämnet idrott och hälsa, för både lärare och elever, var att få prova på så många idrottsaktiviteter som möjligt,

att ha roligt samt att lära sig samarbeta. När lärarna i min studie pratade om vad som var viktigast att tänka på när man undervisar i bollaktiviteter kom just dessa saker fram. En lärare lyfte speciellt fram att eleverna känner glädje med undervisningen som viktigt. Eftersom många elever uppskattar bollaktiviteter använde han sig av just det. Samarbete var ett annat ord många av lärarna i min studie pratade om som ett av syftena i kursplanen de ville uppnå. Jane Meckbach (2004) genomförde en studie som bland annat handlade om hur idrottslärare såg på mål- och innehållsfrågor i relation till elevers lärande i idrott och hälsa. Här uppgav idrottslärarna att de försökte hitta aktiviteter där så många elever som möjligt var aktiva och kände glädje i, och då blev det ofta bollaktiviteter. Detta var något som även kom fram i min studie; en av lärarna berättade att hon använde sig av bollaktiviteter just därför att många tycker det är roligt, samt därför att det är enkelt att undervisa i. För mig kan detta ses på två sätt; visst är det viktigt att eleverna känner glädje i ämnet idrott och hälsa, men det kan också tolkas som att lärare ger vika för elevernas intressen i lite för stor utsträckning. Något man också ska komma ihåg är att långt ifrån alla elever gillar bollaktiviteter, lika väl som att alla elever inte gillar att räkna geometri som en av lärarna i min studie uttryckte det.

I läroplansteorin, som är min teoretiska utgångspunkt, förekommer tre arenor för urvalsprocesser. Transformeringsarenan är den arena där den formulerade läroplanen modifieras och undervisningens innehåll planeras. Enligt Linde (2006) är läraren här en huvudaktör genom att utforma sin uppgift på sitt sätt, vad de tycker förväntas, hur stort kunnande de har samt vilka yttre villkor som gäller. Dessa arenor är något lärarna i min studie självklart också gått igenom och som jag tolkar det anser de flesta att bollaktiviteter är en viktig del av undervisningen. En sak som tyder på det är att lärarna i snitt ägnade 30% av undervisningen till just bollaktiviteter. Något som dock inte framkommer helt klart i denna studie är om detta är den planerade tiden som är avlagt för denna aktivitet. Några lärare berättade att de några gånger per termin har elevledda lektioner, där eleverna själva får leda en lektion och då också får bestämma vilken aktivitet de ska leda. På dessa lektioner blev det ofta någon bollaktivitet, då många elever håller på med någon slags bollsport. En annan lärare berättade att han ibland avbryter den planerade aktiviteten för att istället gå över till en bollaktivitet. Detta sker då eleverna tröttnat på den aktivitet som utövas och läraren berättade att han gör så här för att eleverna inte ska få en negativ upplevelse av aktiviteten som utövats. Eftersom många elever tycker om bollaktiviteter väljer han just det. Min tolkning är att lärarna i denna studie kanske inte har planerat så mycket bollaktiviteter som det sedan blir; när de fick uppskatta hur stor del av undervisningen som ägnas åt bollaktiviteter räknade de även med de tillfällena då detta

inte var den planerade aktiviteten. Detta tolkar jag som att det händer något mellan transformeringsarenan och realiseringsarenan. Planeringen läraren gjort i transformeringsarenan stämmer inte överens med det som verkligen sker i undervisningen, vilket kan bero dels på att eleverna ibland själva får bestämma en lektions innehåll och dels på att, som en lärare berättade, vissa aktiviteter avbryts till förmån för en bollaktivitet för att eleverna ska känna att lektionen har varit rolig.

Ett återkommande begrepp i läroplansteorin är avgränsning, som också ofta benämns som classification. Som jag tidigare klargjort handlar det om hur pass styrt ett visst ämne är baserat på till exempel dess tradition och i vilken miljö undervisningen bedrivs. Ämnen med en stark avgränsning har tydliga gränser för vilken kunskap som kan anses höra till ämnet, medan ämnen med svag avgränsning gör det möjligt att göra en personlig och mer fri tolkning. Efter att ha sett resultatet på min studie anser jag att idrottsämnet har en svag avgränsning. Detta baserar jag på det faktum att en av lärarna endast ägnade 10 % av tiden till bollaktiviteter, medan en annan ägnade 60 %. Det är en ganska stor skillnad och det skulle dels kunna handla om lärarnas egna intressen och kunskaper samt vad de anser som viktigt i ämnet.

Den andra frågeställning handlade om hur lärarna ser på bollaktiviteter i förhållande till det som står i kursplanen och tittar man i den står bara ett fåtal aktiviteter som till exempel simning och orientering med. Som en av lärarna i min studie sade är resten upp till läraren att bestämma, vad den tycker är viktigt för eleverna att lära sig. Samma lärare pratade också om en kulturell aspekt av det hela. Han menade att vi i Sverige har spelat fotboll i många år och han ansåg att det var något eleverna skulle känna till på grund av den aspekten. Jag tror att det handlar mycket om vilka aktiviteter lärare själva är trygga att undervisa i, det är dessa man som lärare väljer att ha med i undervisningen. En titt på de tidigare kursplanerna för idrott och hälsa indikerar att ämnet har förändrats över tid. I både 1962 och 1980 års kursplaner är bollspel med som ett moment, och det står även specifikt vilka bollspel idrottsundervisningen ska innehålla. Till Lpo 94 försvann momentet och ordet bollspel nämns inte någonstans i texten. Samma sak är det med den nuvarande kursplanen, lgr 11. Istället står det att eleverna ska kunna delta i lekar, spel och idrotter, vilket inte behöver innefatta en boll. På det stora hela anser jag att de tidigare kursplanerna mer specifika; läraren kunde inte välja aktiviteter lika fritt som nu.

Uljens (1997) menar att man som lärare måste fråga sig om det är relevant för ämnet att välja just ett innehåll, eller om det finns något annat innehåll som bättre skulle lämpa sig för det man som lärare vill belysa. När det gäller min studie verkar lärarna vara klara över vad de vill uppnå med bollaktiviteterna då de alla hänvisar till olika delar av kursplanen. De ansåg dock att man tränar ungefär samma sak i de olika bollaktiviteterna, till exempel samarbete och motorik som några nämnde. Detta får mig att tänka att det borde finnas fler aktiviteter där just det tränas och att bollaktiviteter kanske inte alltid är det bästa tillvägagångssättet.

4.3 Slutsats

Undersökningen visar, likt tidigare studier, att stor del av undervisningen ägnas åt bollaktiviteter. Alla lärare i denna studie kunde dock motivera varför aktiviteten används och hänvisade till kunskapskravet i kursplanen för idrott och hälsa där det står att eleverna ska kunna delta i lekar spel och idrotter, samt att eleverna utvecklar sin samarbetsförmåga och motorik (Skolverket, 2011). Något som inte diskuterades i intervjuerna var om det fanns andra aktiviteter än just bollaktiviteter där dessa kunskapskrav kan uppnås. I snitt ägnade lärarna i min studie ungefär 30 % av undervisningstiden till bollaktiviteter och min slutsats är, i enighet med det Uljens (1997) menar, att lärare bör tänka till kring vilket innehåll som väljs. Som tidigare nämnt är kanske bollaktiviteter inte alltid det bästa tillvägagångssättet för det man som lärare vill belysa.

En annan slutsats jag drar från min studie är att det skiljer sig ganska mycket i hur mycket två av lärarna undervisar i bollaktiviteter. En av lärarna uppgav att hon ägnade cirka 10 % av undervisningstiden till bollaktiviteter medan en annan lärare uppgav att han ägnade 60 %. Detta får mig att tänka, likt Lundvall & Meckbach (2008) också kommit fram till, att idrottsämnet är ganska tolkningsfritt. Att det skiljer så pass mycket mellan två lärare tror jag kan ha att göra med vilken bakgrund lärarna har samt vad de känner sig säkra i att undervisa.

4.4 Metoddiskussion

Lärarna som deltog i studien kontaktades via mail. Detta var enligt mig det smidigaste sättet att kontakta dem på och jag fick ganska snabbt klart med fem intervjuer. När dessa fem lärare blivit intervjuade tog det dock stopp. Eftersom det inte fanns mailadresser till alla lärare kontaktades istället rektorn på skolan, också det via mail. Vissa rektorer svarade och skickade mig mailadresser till de idrottslärare som jobbade på deras skola, på det viset fick jag också

klart med en av intervjuerna. Vissa, både lärare och rektorer, svarade inte alls på mailet vilket försvårade mitt urval. En sak som kunde gjorts annorlunda är att jag kunde ha ringt till rektorerna istället för att skicka mail efter jag inte fått något svar på mailet. Det hade underlättat mitt arbete tror jag, då det gått snabbare att få klart med alla intervjuer. Jag fick istället via egna kontakter klart med två till lärare. Nu hade jag intervjuat sju lärare och min tanke från början var att intervjuar åtta lärare. Efter att ha utvärderat materialet kom jag dock fram till att sju lärare var tillräckligt för att jag skulle kunna få fram ett resultat.

Ett av kraven jag hade när mitt urval genomfördes var att alla lärarna som ställde upp på en intervju skulle vara utbildade idrottslärare och detta var något som bekräftades i mailkontakten jag hade med dem. Jag hade också tänkt mig att intervjuar två lärare från varje rektorsområde för att få en geografisk spridning i den valda kommunen. Detta försvårades dock när det var svårare än jag trodde att få tag på lärare. Därför beslutade jag mig för att intervjuar de lärare som ställde upp på en intervju och som var utbildade i idrott och hälsa. Med tanke på att lärarna valdes ut efter de som ställde upp på en intervju fick jag ändå en bra spridning på lärarna, både när det gäller vilka skolor de jobbade på och hur många år de varit aktiva inom yrket. Lärarna som intervjuades hade varit verksamma inom ämnet från ett år till femton. Kön var inget jag lade någon vikt vid då jag inte ansåg att det skulle vara relevant i min undersökning.

När det gäller själva intervjuerna så formulerades fem olika frågeområden. Dessa frågeområden var min utgångspunkt i samtliga intervjuer men de följdfrågor som kom upp varierade från varje intervju. På det stora hela genomfördes intervjuerna på ett liknande sätt men det som kunde variera var tiden det tog att genomföra dem. De flesta tog ungefär femton minuter men i vissa fall några minuter mindre. Detta berodde dels på lärarnas utsagor, hur mycket de hade att säga om de olika områdena. Vissa lärare gav väldigt utläggande svar medan vissa gav kortare svar. Det berodde också på min skicklighet som intervjuare. Till de lärare som inte hade så långa utläggningar ställdes följdfrågor men jag fick ändå inte ut lika mycket av de intervjuerna. Det mest väsentliga fick jag dock ut från samtliga och överlag är jag nöjd med vad jag fick fram genom intervjuerna.

Trost (2010) skriver att man med reliabilitet ofta menar att en mätning vid ett tillfälle ska ge samma resultat som vid en ny mätning. Han menar dock att det vid kvalitativa intervjuer kan bli egendomligt att tala om reliabilitet eftersom man där är intresserade av människors

uppfattningar om saker och ting. En människas åsikt om något kan ändras och då faller idén om att man ska få samma svar på en fråga även om den ställs vid olika tillfällen. Det är därför inte säkert att man skulle få samma svar av lärarna om denna studie genomförs vid ett senare tillfälle.

Eftersom min studie innefattade sju lärare från en och samma kommun är det svårt att göra någon generalisering. Jag anser dock att mitt resultat säger något och det går att dra någon slags slutsats. Jämför man de resultat jag fått fram och vad den tidigare forskningen säger kan man hitta en röd tråd; de resultat jag fått fram påminner mycket om vad den tidigare forskningen fått fram. Enligt Trost (2010) menas det med validitet att ”instrumentet eller frågan skall mäta det den är avsedd att mäta” (s.133). Jag anser att mina frågeställningar har besvarats utifrån det resultat jag fått fram genom intervjuerna. För att kunna göra en ännu större generalisering av undersökningen krävs ett större antal deltagare, och kanske också att undersökningen innefattar fler antal kommuner i landet. Detta skulle självklart också kräva mer tid.

4.5 Förslag till vidare forskning

Jag tycker att det skulle vara intressant att utveckla denna studie och ta med fler aspekter än bara bollaktiviteter. Ett exempel skulle vara att undersöka vad idrottslärare väljer att undervisa om i förhållande till vilken bakgrund de har. Har man spelat fotboll hela livet tror jag att man färgas av det även i lärarrollen - man känner sig tryggare i att undervisa i bollaktiviteter. Eftersom kursplanen i idrott och hälsa är ganska öppen för egna tolkningar tror jag att lärare väljer att undervisa i aktiviteter de känner sig trygga i. Något man också skulle kunna göra är att utöka den studie jag gjort genom att också observera lärare i själva undervisningen. På så vis får man också en bild av hur undervisningen ser ut i verkligheten.

REFERENSER

Claes Annerstedt (2008): Physical education in Scandinavia with a focus on Sweden: a comparative perspective, *Physical Education and Sport Pedagogy*, 13:4, 303-318. Tillgänglig online 2012-12-10

Ekberg, J. (2009). Mellan fysisk bildning och aktivering. En studie av ämnet idrott och hälsa i år 9. Malmö: Holmbergs.

Håkan Larsson & Karin Redelius (2008): Swedish physical education research questioned—current situation and future directions, *Physical Education & Sport Pedagogy*, 13:4, 381-398. Tillgänglig online 2012-12-10

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2010). Examensarbetet i lärarutbildningen. 5. uppl. Uppsala: Kunskapsföretaget

Kursplaner för grundskolan. (1994). Stockholm: Utbildningsdep.

Larsson, Håkan & Meckbach, Jane (red.) (2007). *Idrottsdidaktiska utmaningar*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Linde, G. (2006) *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur.

Lundvall, S, & Meckbach, J 2008, 'Mind the gap: Physical education and health and the Frame Factor Theory as Tool for Analyzing Educational Settings', *Physical Education And Sport Pedagogy*, 13, 4, pp. 345-364, ERIC, EBSCOhost Tillgänglig online 2012-12-10

Läroplan för grundskolan. (1962) Stockholm.

Meckbach, J, 2004. Ett ämne i förändring – lärares reflektioner över ämnet idrott och hälsa i grundskolan , *Svensk idrottsforskning* Nr 4, Stockholm: Idrottshögskolan ;Stockholm, Institutionen idrotts- och hälsovetenskap. Tillgänglig online 2012-12-10

Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan. Allmän del: mål och riktlinjer, kursplaner, timplaner*. Stockholm: LiberLäromedel/Utbildningsförl.

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Uljens, Michael (red.) (1997). *Didaktik: teori, reflektion och praktik*. Lund: Studentlitteratur

BILAGA

Frågeområden som användes under intervjuerna

Hur många år läraren varit verksam inom ämnet.

Om idrottsämnet förändrats något sedan läraren började arbeta.

I vilka sammanhang läraren använder bollar i undervisningen.

Vad som är viktigt att tänka på vid bollaktiviteter.

Hur stor del av undervisningen som ägnas åt bollaktiviteter.

Vilka delar av kursplanen som kan uppnås genom bollaktiviteter.

Om det finns någon bollaktivitet som är bättre än någon annan för att uppfylla det som står i kursplanen

Dessa frågeområden togs upp med samtliga lärare, sedan kunde följdfrågor uppkomma beroende på lärarnas utsagor.